

ŽANRI SLOVENSKEGA MLADINSKEGA REALISTIČNEGA ROMANA

V članku odpiramo problematiko mladinskega realističnega romana, saj po evropskih teorijah romana te vrste v mladinski književnosti ni. Teme, motivi, karakterizacija oseb in druge literarno-teoretične kategorije, ki določajo ustroj romana, so v mladinski dolgi prozi zaradi omejene recepcijske zmožnosti mladega bralca zožene. Vendarle pa nekatera mladinska dela kažejo dovolj tipičnih romanesknih elementov, da bi jih smeli uvrščati med romane, namenjene pa so bralcem po 12. ali 13. letu starosti (obdobje najstniške književnosti). Slovenski mladinski realistični roman je zastopan s štirimi žanri: avanturistični mladinski roman, ljubezenski mladinski roman, socialno-psihološki mladinski roman, roman »v kavbojkah« ali jeans roman. Romaneski žanri se med seboj pogosto prepletajo, tako neko književno delo sodi v enega izmed žanrov, v samem delu pa se pogosto pojavljajo še značilnosti drugih žanrov, kar opredeljujemo kot žanrski sinkretizem.

slovenska mladinska književnost, teorija romana, realistični mladinski roman, žanri, žanrski sinkretizem, najstniška književnost

The paper tackles the problem of the young-adult realistic novel, since, according to the European theories, the novel of this type does not exist in young-adult literature. Because of young reader's limited perception capabilities, themes, motifs, characterization of characters, and other literary-theoretical categories defining the structure of the novel are narrowed in young-adult long prose. However, some young-adult works show a sufficient amount of typically novelistic elements that they could be considered novels, even if they are aimed at twelve- to thirteen-year-old readers (the period of teenage literature). Slovene young-adult realistic novel is represented by four genres: adventurous, erotic, social-psychological, and the »jeans« young-adult novels. Novelistic genres are often intertwined, i.e., a literary work belongs to one particular genre, but it may include characteristics of other genres as well, i.e., genre syncretism.

Slovene young-adult literature, theory of novel, realistic young-adult novel, genres, genre syncretism, teenage literature

1 Uvod

V slovenskem prostoru še nimamo celostne teorije o književnih zvrsteh, vrstah in žanrih v mladinski književnosti. Leta 2001 je v *Slovensko književnost III* umeščeno tudi poglavje *Mladinska književnost*, napisal ga je Igor Saksida, in to

pomeni prvo enakovredno obravnavo mladinske književnosti v slovenski literarni zgodovini. Slobodan Ž. Marković v *Zapiskih o književnosti za otroke* jemlje mladinsko književnost kot posebno književno vrsto (Marković 1975: 40). Na enak način je zgrajen pregled *Otroška in mladinska književnost v Jugoslaviji I*, v katerem Muris Idrizović v posebnem poglavju predstavlja tudi slovenske mladinske avtorje. Jože Pogačnik je v dokaj obširnem uvodu h knjigi *Slovenačka dečja književnost*, v kateri po kronološkem zaporedju obravnava dvajset slovenskih mladinskih pesnikov in pisateljev, načel temo o zvrsteh in vrstah v mladinski književnosti. Nanizal je vrsto problemov, povezanih z mladinsko književnostjo in z otrokom kot poslušalcem oz. bralцем tovrstne književnosti.

Marjana Kobe je v *Pogledih na mladinsko književnost* obravnavala tudi realistično mladinsko prozo, ki je ni poimenovala po književnih vrstah, temveč glede na starost naslovnika, ki mu je književno delo namenjeno. Njen koncept realistične mladinske proze vsebuje tri modele (zgleduje se po Klingbergovi literarni kategoriji realističnega prikaza/realistični upodobitvi otroka): prvi model je namenjen otrokom do osmega ali devetega leta starosti, drugi otrokom med desetim in štirinajstim letom, tretji pa mladostnikom med petnajstim in osemnajstim letom starosti. Po Kobetovi sodijo v tretji model realistične proze »obsežnejša, včasih že kar romaneskno zasnovana besedila, v katerih glavni literarni lik prerašča svoje osnovnošolsko obdobje in vstopa v 'nov' svet, svet odraslih, ali pa je v ta svet že 'vržen' in kot dozorevajoči mladostnik med 15. in 18. letom bolj ali manj boleče odkriva njegove koordinate, hkrati pa hlastno in praviloma samotno išče svojo lastno podobo« (Kobe 1987: 176). Igor Saksida v *Slovenski književnosti III* v okviru realistične oz. resničnostne proze omenja štiri vrste: pripovedi s človeškimi osebami, živalske zgodbe, avtobiografske pripovedi in zabavne oz. trivialne pripovedi (Saksida 2001: 426). Saksida torej ne opiše mladinskega romana kot književne vrste, čeprav ima posamezna književna dela za romane, npr. *V sedemnajstem* (Ivo Zorman), *Leteči mački* (Dim Zupan), *Princeska z napako* (Janja Vidmar). Slovenska literarna zgodovina in literarna teorija pri vprašanju obstoja mladinskega romana nikakor nista izjemi, saj se tudi v drugih nacionalnih književnostih odpirajo vprašanja o mladinskih književnih vrstah in žanrih šele v zadnjih petnajstih let.

2 Mladinski roman

Precej obsežno definicijo mladinskega romana najdemo v *Lexikonu der Kinder- und Jugendliteratur*, ki pa ob priznavanju mladinskega romana izraža tudi zadržke o njem. »Roman je običajna označba za veliko pripovedno obliko v prozi. Praviloma prikazuje prepletana zunanja dejanja ter opisuje notranja stanja in razvoje, ki predstavljajo kot individualne usode subjektivno projekcijo pogojev resničnosti. Širina prikazovanja, predvsem pa zahteve po bralčevi sposobnosti recepcije, so vodile k temu, da se je termin roman na področju otroške in mladinske književnosti uveljavljal le v zelo skromni meri.« (*Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur*,

1977: 201.) Teorije romana v delih Georga Lukacsa *Teorija romana*, Welleka in Warena *Teorija književnosti*, Viktorja Žmegača *Povijesna poetika romana* sploh ne nakazujejo možnosti obstoja mladinskega romana. Enako lahko ugotovimo pri preučevanju definicij romana v različnih slovarjih literarnoteoretičnih terminov. Janko Kos v *Literarni teoriji* celo pravi, da se povest »bistveno ne razlikuje od romana pa tudi ne od dolge novele in je zato kot nadomestek za te zvrsti ali pa njihova manj dovršena in zahtevna različica. [...] V novejši književnosti se izraz povest uporablja zlasti za nekatera mladinska pripovedna dela« (Kos 2001: 157–158). Seveda ni odveč poudariti, da pri romanu mladinska proza ni omenjena. Po drugi strani pa se zdi, da nastajajo problemi z oznako roman zgolj v državah, ki sledijo nemški literarnoteoretični tradiciji, kajti v literarnih teorijah o mladinski književnosti, ki prihajajo iz angleško govorečih dežel, je roman oznaka za vsa daljša mladinska prozna besedila.

S stališča mladinske književnosti bi smeli govoriti o mladinskem romanu kot posebni književni vrsti v območju prehodne literature, s čimer mislimo obdobje po 12. ali 13. letu otrokove starosti pa do konca branja mladinske književnosti. Milan Crnković celo poudarja potrebo po posebnem preučevanju književnosti za mlade odrasle in predlaga naziv najstniška književnost (literature for young adults; estovačka književnost).¹ Najstniška književnost se namreč loteva »drugačnih tem kot otroška književnost (puberteta, tesnoba odraščanja, težave v sprejemanju družbe), drugačne so književne osebe in pristopi k tematiki književnih del.« V mladinskem romanu namreč ne gre več za lahkotnost otroštva, igre, prijateljstva in srečnega konca (Crnković 1997:13).

Na Slovenskem se kažejo težave pri opredeljevanju termina roman tudi zunaj mladinske književnosti, saj različne študije kažejo na zelo razvejane, predvsem pa nedorečene in v slovenski literaturi nedosledno izpeljane romaneskne vzorce. Dušan Pirjevec je nakazal, da »problematičnost slovenskega romana pomeni predvsem to, da ta roman ne ustreza tistim literarnoestetskim normam, modelom in zgledom, ki so se kot znak in merilo umetniške kakovosti in umetniške biti oblikovali in potrjevali v obzorju evropskega romana« (Pirjevec 1997: 63). Naslanjajoč se na *Teorijo romana* Georga Lukacsa namreč Pirjevec nakazuje umanjkanje štirih temeljnih sestavin romana na Slovenskem (pravi romaneskni junak načelno predstavlja nesrečno usodo; roman je tipično metafizična struktura; roman je lahko prostor dogajanja resnice; akcija). Tomo Virk pojasnjuje, da je Pirjevec svoje teze »utemeljeval predvsem z romani realizma-naturalizma 19. stoletja« (Virk 1997: 1). V nasprotju s Pirjevcem Janko Kos utemeljuje roman na podlagi »klasične« teorije romana, kot so jo »izoblikovali Huet, Blankenburg, Schelling, Hegel in Vischer. [...] Za analizo slovenskega romanopisja ni primerna niti Lukacseva opredelitev romana, ker je preozka, niti Bahtinova, ker je preširoka.« Kos pravi, da je »pojmem

¹ »Čak sam predlagao naziv za takvu tinejdžersku književnost »estovačka književnost«, prema nastavku -est brojeva od jedanaest do devetnaest što bi odgovaralo nastavku -teen za brojeve od trinaest do devetnaest u engleskom jeziku, ali naziv, čini se, nije prihvaćen.« (CRNKOVIĆ 1997: 13.)

romana sintetičen pojem, ki spaja v sebi raznorodna vsebinska in formalna določila. Formalna (daljši obseg, epska notranja forma, prozna jezikovna oblika) so relativne in s tem spremenljivke romana, njegova prava stalnica je vsebinska sfera zasebnosti.« (Kos 1991: 47.) Čeprav se Janko Kos v nobeni teoretični razpravi neposredno ne navezuje na mladinski roman, je vendarle možno v kontekstu njegovega pojmovanja romana prepoznavati tudi mladinsko (dolgo pripovedno) prozo. Tudi Franc Zadavec se nagiba k tezi, da je »roman že od začetkov pripoved predvsem o osebnem, enkratnem« (Zadavec 1991: 51), kar dokazuje predvsem z množičnostjo prvoosebne pripovedovalca, ki pomeni odmik od objektivizma k subjektivizmu in avtobiografskemu. S stališča preučevanja obstoja mladinskega romana velja upoštevati študijo Alojzije Zupan Sosič *Poti k romanu*, kjer avtorica ugotavlja, da »nedoločljiva vrstna identiteta romana in njegova pestra tipologija nakazujeta le eno trdno, ustaljeno in razvojno neproblematično romaneskno lastnost: sinkretizem. [...] Romaneski sinkretizem (zvrstni, vrstni, žanrski) je tako najstarejša in hkrati edina ustaljena značilnost, po kateri lahko roman prepoznamo še danes« (Zupan Sosič 2001: 71).²

Kljub navedenim pomislekom se v literarnoteoretičnih razpravah o mladinski književnosti pojavlja termin mladinski roman, ki seveda ni povsem identičen romanu v nemladinski literaturi. Npr. Miroslava Genčiova v delu *Literatura pro dčete a mládež* (1984) navaja množico žanrov mladinskega realističnega romana (robinzonada, pomorski roman, piratski roman, vohunski roman, roman o obveščevalcih, špijonažni roman, indijanarice in roman o stezosledcih, kriminalni roman, senzacionalni roman, otroška detektivka, roman o otroštvu, dekliški roman, avtobiografije otroštva, zgodovinski roman), čeprav nikjer v knjigi ne utemelji, kaj ji mladinski roman pomeni.

V teoriji mladinske književnosti v delu *Primjeri iz dječje književnosti* (1996) avtorjev Zvonimirja Diklića, Dubravke Težak in Iva Zalarja so realistični mladinski romani zastopani v petih poglavjih: (1) roman in povest o otroštvu, (2) pustolovska književnost, (3) roman in povest o živalih, (4) zgodovinski roman in povest in (5) potopisi, biografska dela in dnevniki. Kot bistvene sestavine mladinskega romana navajajo avtorji funkcijo otrokove družbe (prijatelj), avanturističnost, akcijo, igro in jasnost prikazovanja zgodbe.

Precej podrobnejšo žanrsko delitev mladinskega romana predlaga Stjepan Hranjec v knjigi *Hrvatski dječji roman* (1998). Ob fantastičnih romaneskni žanrih namreč deli realistične romane v naslednje žanre: (1) zgodovinski roman, (2) vojni roman, (3) mladinski »roman v kavbojkah«, (4) socialno-psihološki roman, (5) akcijski roman, (6) kriminalka, (7) avtobiografski roman, (8) ljubezenski roman, (9) humoristični roman. Hranjec je, in v tem vidimo posebno kvaliteto njegovega dela, utemeljil mladinski roman kot posebno književno vrsto in jo žanrsko opredelil.

² Avtorica navaja tri ravni sinkretizma: zvrstni, vrstni in žanrski sinkretizem. »Prvi rahlja, prekinja in preoblikuje pripoved v smeri lirizacije, dramatizacije in eseizacije romana, ostala dva pa spajata različne literarne vrste ali žanre tako, da ohranjata romaneskno pripovednost.« (ZUPAN SOSIČ 2001: 72.)

Zaradi specifičnosti otrok, pri čemer mislimo na njihov bralni razvoj, torej njihovo zmožnost razumevanja književnega dela, je fabula najpomembnejši element mladinskega romana. »Roman je slojevita pripovedna vrsta mladinske književnosti, v kateri so glavni literarni liki otroci/mladostniki s svojimi doživetji, stiskami in upanjem.« (Hranjec 1998: 9.)

Milan Crnković in Dubravka Težak sta izdala knjigo *Povijest hrvatske dječje književnosti* (2002), v katero je uvrščeno tudi poglavje o književnih vrstah. Realistični mladinski roman sta opredelila v naslednjih žanrih: (1) roman o otroštvu, (2) roman o živalih, (3) avanturistični roman, (4) zgodovinski roman. Avtorja sta utemeljevala obstoj mladinskega romana na podlagi posameznih žanrov, ne pa tudi kot kompaktno in posebno književno vrsto v okviru mladinske književnosti.

3 Žanri slovenskega mladinskega romana

Navedene razprave niso enotne glede posameznih poimenovanj žanrov, nakažejo pa, da teoretiki v različnih državah pritrjujejo dejstvu o obstoju mladinskega romana. Tudi v slovenski mladinski realistični pripovedni prozi obstajajo besedila, ki presegajo pripoved (povest) kot književno vrsto. Med mladinske realistične romane bi smeli šteti dolga prozna besedila, ki imajo epsko notranjo formo, kar ustreza Kosovim formalnim določilom romana, in posegajo v življenje najstnikov. Zdi se, da je mladinski roman tista forma, po kateri lahko posegajo najstniki (mladostniki) v zadnji triadi osnovne šole in v srednji šoli, saj šele v četrtem obdobju bralnega razvoja, to je v obdobju abstraktne inteligence (od 12. do 16./17. let), njihov psihični razvoj in količina izkušenj dosežejo nivo zmožnosti razumevanja daljših in zapletenejših književnih del. Potrebno je opozoriti, da ne sodijo vsa književna dela, namenjena najstnikom, hkrati med mladinske romane, temveč je to oznaka za manjši del mladinske književnosti. Mladinski roman ima sicer dokaj natančno opisan glavni literarni lik, le-ta je mladostnik v težavnem pubertetnem obdobju, književni prostor in čas sta precej natančno določljiva, ni pa pretirane večplastnosti, saj mladi bralec sprejema predvsem (zanimivo) zgodbo. Pripovedovalec je najpogosteje prvoosebni, to je glavni literarni lik, ki je pogosto tudi naslovni lik mladinskega romana, in pripoveduje o svojem življenju, kar povsem ustreza težnji romana, da je njegova stalnica vendarle sfera zasebnega. Tudi v mladinski književnosti je prisoten žanrski sinkretizem, kot ga za nemladinski sodobni roman utemeljuje Alojzija Zupan Sosič. Temeljni žanri slovenskega realističnega mladinskega romana so avanturistični mladinski roman, ljubezenski mladinski roman, socialno-psihološki mladinski roman in roman »v kavbojkah« ali jeans roman.

3.1 Avanturistični mladinski roman

V središču tovrstnega mladinskega romana je (nenamerna) avantura, v katero se podajo glavni literarni liki. Scenična perspektiva omogoča preglednost in jasnost

dogajanja, ki je pogosto slikano bipolarno, pri čemer mislimo na izrazito pozitivne lastnosti glavnega književnega lika in izrazito negativne lastnosti drugih književnih oseb. Najpomembnejši element avanturistične zgodbe je težak problem, ki se izteče v srečen konec.

Tipični primer slovenske mladinske robinzonade je književno delo *Golo morje* (1988), napisal ga je Mate Dolenc, opisuje pa predvsem boj za preživetje na odprtem morju, kjer ni videti obale. Med avanturistične romane sodita še *Pod milim nebom* (1993) Dese Muck in *Ne bom več pobegnila* (1997) Špele Kuclar, romana se lotevata problema pobega od doma. Poseben tip avanturističnega mladinskega romana je potopisni roman, ki pa v slovenski mladinski realistični prozi ni dosegel bistvenega razvoja. Književno delo Mimi Malenšek *Tecumseh* (1959) je podnaslovljeno kot Indijanska kronika. Opisuje zadnje boje severnoameriških Indijancev za svojo zemljo proti belcem. *Ukradeni bogovi* (1958) Oskarja Hudalesa govori o pustolovščinah na Javi, kjer ljudožerskemu plemenu Pjonjabongov ekspedicija belcev ukrade njihove zlate kipce.

3.2 Ljubezenski mladinski roman

Ljubezenski mladinski roman postavlja v središče dogajanja najpogosteje najstnico, redkeje najstnika, ki skozi notranje monologe in svoja dejanja prikazuje prvo ljubezen. Ta ljubezen je s stališča glavnega literarnega lika večna, prava in edina, ko pa zveza dveh mladih zaljubljenca razpade, ima skoraj katastrofične značilnosti za tistega, ki je bolj zaljubljen oz. si želi nadaljevanje razmerja.

Tipičen primer ljubezenskega mladinskega romana je delo Bogdana Novaka *Ninina pesnika dva* (1995), v katerem je glavni zaplet zgodbe usmerjen na ljubezensko razmerje sedemnajstletne Nine in študenta Nika. Niko zapusti Nino, potem ko jo razdeviči, ta se počuti prevarana in ponižana. Med ljubezenske mladinske romane spadata med drugim deloma tudi Gluvičev *Popoldanski ritem* in Zormanov *V sedemnajstem*.

3.3 Socialno-psihološki mladinski roman

Trend odpiranja mladinske književnosti različnim temam, ki so bile cenzurirane ali pa so se pisatelji držali samocenzure, se je začel v Ameriki in Evropi šele v šestdesetih letih dvajsetega stoletja. Darja Lavrenčič Vrabec (2001: 40–51) ugotavlja, da so prvi val detabuizacije doživele teme o spolnosti, o zmotljivosti in grdih navadah odraslih, nasilje. Drugi val detabuizacije tem v mladinski književnosti pa se je dogajal v devetdesetih letih dvajsetega stoletja: »V mladinsko leposlovje prihajajo vedno nove in nove teme, kot so: aids, anoreksija, bulimija, psihične bolezni, rak, homoseksualnost, lezbičnost, spolna zloraba, incest, posilstvo, samomor, smrt, brezposelnost, brezdomstvo, narkomanija, rasizem, neonacizem, ekološke katastrofe (jedrski holokavst) ...« (Lavrenčič Vrabec, 2001: 44.) V slovenskem prostoru velja omeniti nekatere avtorje, ki so poskušali detabuizirati tovrstne teme, čeprav so pogosto naleteli na neodobravanje drugih odraslih (kot neke vrste

cenzura ali pa očitek, da pišejo o »popularnih« temah). Mladi bralci, ki nimajo takšnih predsodkov, so »nove«, detabuizirane teme zelo dobro sprejeli.

V prvem valu detabuizacije dobimo dva romana, ki se ukvarjata s spolnostjo: Anton Ingolič je napisal *Gimnazijko* (1967) in Ivo Zorman *V sedemnajstem* (1972). Jelka Stropnik in Špela Kalan imata veliko skupnih potez (književni prostor, socialni položaj, nosečnost, misel na samomor). Čeprav bi na prvi pogled deli uvrstili med ljubezenske romane, se zaradi njune večplastnosti pokaže, da je v obeh temeljni problem socialni. Razvojno linijo o problematiki nezaželene nosečnosti na presenetljiv, indiferenten način zaključuje roman Gorana Gluvića *Popoldanski ritem* (2002). Glavni literarni lik in hkrati prvoosebni pripovedovalec, devetnajstletni dijak in glasbenik, ima dve dekleti: vrstnico Ajdo in osem let starejšo Dino. Obe zanosita, kar ga pusti popolnoma hladnega, zato se odločita brez njega – Dina za otroka in pusti fanta, Ajda za splav in ostane z njim.

S problematiko droge in narkomanskega življenja so se slovenski mladostniki lahko seznanili v 80. letih 20. stoletja iz prevoda pripovedi nemške narkomanke Christiane F. (Felschernow) z naslovom *Mi, otroci s postaje Zoo*. Prevedeno imamo tudi knjigo *Džank* avtorja Melvina Burgessa in še nekatera dela s tovrstno tematiko. Obsodbo zlorabe drog je čutiti tudi v izvirnem slovenskem leposlovju, ki se loteva te teme, stiske, težave in propad narkomanov pa zvenijo v avtohtonih delih še bolj grozeče, saj književna dela, postavljena v slovensko okolje, mladostnikom »dopovedujejo«, da se droga dogaja zdaj in med nami.

Marinka Fritz Kunc se je s problemom droge ukvarjala v delih *Postaja death* (1992), *Borboletta* (1994) in *Kam grejo ptice umret* (2001). V desetletju od izida prve do izida zadnje knjige na temo droge je avtorica vodila tudi zelo odmeven Preventivni projekt za demistifikacijo droge. *Postaja death* je dokumentarna knjižica, v kateri je avtorica zbrala pričevanja narkomanov, predvsem o njihovem odnosu do droge. *Borboletta* je roman o odvisniku, ki si zaradi žene in hčere neskončnokrat obljubi, da bo nehal, vendar je heroin močnejši od njega. Na koncu umre v nekem španskem zaporu. *Kam grejo ptice umret* je pretresljiva zgodba o srednješolki Gali, odličnjakinji, ki v enem šolskem letu popolnoma propade in zaradi svoje odvisnosti od droge tudi umre. Knjigi so dodane pesmi srednješolke, ki je avtorici knjige povedala svojo zgodbo in žal tudi res umrla. Knjige Marinke Fritz Kunc so družbeno angažirane in so hkrati kritika slovenskega okolja, ki se vede do problematike drog, kot da pri nas ni narkomanov.

Aids je pomemben motiv v knjigi Marjane Moškrič *Čadavec* (1998). Prvoosebna pripovedovalka, Marjetica, v pismih pripoveduje svojo zgodbo o zapuščenosti – njo in očeta je namreč zapustila mama in od tistega trenutka si Marjetica želi, da bi se mama vrnila. Mnogo pozneje, pri sedemnajstih, šele izve, da je mama umrla zaradi aidsa. Ob tranfuziji krvi so jo okužili v neki afriški bolnišnici.

Aids je tema, ki v sodobni slovenski mladinski (angažirani) književnosti še ni dovolj ubesedena. Kot da se aids dogaja drugje in drugim, čeprav nas želi že mladinsko delo Marliese Arold *Živeti hočem* (delo imamo prevedeno v slovenščino)

opozoriti ravno na to, da je aids smrtna bolezen in predvsem da lahko doleti kogarkoli med nami.

Debeluška (1999) Janje Vidmar govori o anoreksiji in bulimiji, ki sta sodobni bolezni prebivalcev (predvsem žensk) razvitega sveta. Osmošolka zaradi materine želje postane manekenka in takrat se začne njeno stradanje ter prenažiranje s hrano in bruhanje. Njena manekenska prijateljica umre, za glavno književno osebo pa ostane konec odprt – pred njo so vse možnosti, da se potruzi in začne spet normalno jesti ali pa umre kot njena prijateljica, torej da se izstrada do smrti.

V tematski sklop o politiki sodita dve knjigi Janje Vidmar, in sicer *Princeska z napako* (1997) in *Sence poletja* (2000). *Princeska z napako* je roman o petnajstletni begunki Fatimi, ki živi s starši v kletnem stanovanju v Mariboru (družina sploh ni prijavljena). Kljub vsemu obiskuje deklica osmi razred, vendar je ves čas deviantna, zato je sošolci ne marajo. Zaljubi se v starejšega fanta Adama, z njim zanosi, ker pa je to sramota za družino, jo pošljejo k stricu Esadu v Nemčijo. *Sence poletja* govori o vojni za Slovenijo. Med počitnicami, od katerih trije prijatelji, Marko, Klara in Bogdan, veliko pričakujejo, se zgodi vojna, ki na Jesenicah, enem najbolj etnično mešanih krajev v Sloveniji, razdruži veliko prijateljev.

Pretresljiv opis mladoletnega prestopništva je roman *Janov krik* (1985) Marinke Fritz Kunc, to je zgodba o dečku, ki ga zaradi »napake« socialne delavke zaprejo v prevzgojni dom. Vitan Mal je avtor književnega dela *Ta grajski* (1998), v katerem se srečamo z osnovnošolci, ki so zaradi različnih prestopkov zaprti v prevzgojnem domu, kjer je življenje drugačno kot doma.

Najmarkantnejša knjiga na temo spolne zlorabe je gotovo roman Marjane Moškrič *Ledene magnolije* (2002), v katerem prvoosebna pripovedovalka Lucija izpove svojo stisko ob spolni zlorabi. Dogajanje poteka približno tri leta, saj Lucija dolgo skriva (počuti se krivo), da jo posiljuje oči. S temo spolne zlorabe, ki smo jo dobili Slovenci vsaj s tremi kvalitetnimi prevodi, pri čemer mislimo na dela Cynthia Voigt *Nož v škornju* (1997), Laurie H. Anderson *Povej!* (2001) in Nikole Pluss *Lebdenje* (2001), je preseženo obdobje o najstniški spolnosti in (nezaželeni) nosečnosti.

3.4 Roman »v kavbojkah« ali jeans roman

Tako je romaneskni žanr poimenoval Aleksandar Flaker (1976) v pojasnilu Plenzdorfove misli: »Si sploh lahko kdo predstavlja življenje brez kavbojk? Kavbojke so najbolj plemenite hlače na svetu. [...] Hočem reči, kavbojke so odnos in ne hlače.« (Plenzdorf 1982: 17, 18.) Ulrich Plenzdorf v romanu *Novo trpljenje mladega W.* razkriva jeans generacijo, jo umešča v zadnjih petdeset let, kot mladostnike s specifičnim pogledom na svet, uporniške, z zanimanjem za (rock) glasbo in skrajda upornike brez razloga. Plenzdorfov književni lik, Edgar Wibeau, se zgleduje po Goethejevem Wertherju (poudariti velja predvsem ljubezenski trikotnik, obliko dnevniških zapisov in tragično smrt glavnega literarnega lika) in Salingerjevem Holdnu iz romana *Igra v rži* (ki poudarja izgubljenost idealov in ciljev pri

mladostnikih v drugi polovici dvajsetega stoletja). Temeljni problem romana »v kavbojkah« je v prikazu deškega literarnega lika, ki se ne znajde v sodobnem svetu, predvsem pa ne prepozna svoje vloge v njem. Med takšne romane sodijo *Leteči mački* (1997) Dima Zupana, *Modri e* (1998) Matjaža Pikala, *5 do 12* Lenarta Zajca in *Popoldanski ritem* (2002) Gorana Gluvića. Vsem navedenim romanom so skupni deški glavni literarni liki, srednješolci, ki jih pestijo šola in starši, njihov (trenutni) glavni življenjski cilj pa je zabava, eksperimentiranje z drogami in alkoholom, prve spolne izkušnje, predvsem pa se na življenje odzivajo zelo neodgovorno.

Literatura

- Mihail BAHTIN, 1982: *Teorija romana*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Chris BALDICK, 1991: *Oxford concise dictionary of literary terms*. Oxford: University press.
- Vladimir BITI, 1997: *Pojmovnik suvremene književne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Milan CRNKOVIĆ, 1997: *Problemi i zadaće znanstvenog istraživanja dječje književnosti u Hrvatskoj danas*. Zagreb: Knjižnica grada Zagreba. 7–16.
- Milan CRNKOVIĆ, Dubravka TEŽAK, 2002: *Povijest hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Znanje.
- Zvonimir DIKLIĆ, Dubravka TEŽAK, Ivo ZALAR, 1996: *Primjeri iz dječje književnosti*. Zagreb: DiVič.
- Aleksandar FLAKER, 1983: *Proza u trapericama*. Zagreb: Liber.
- Miroslava GENČIOVÁ, 1984: *Literatura pro dete a mládež*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Dragica HARAMIJA, 2000: *Slovenska realistična avanturistična mladinska proza*. Videm pri Ptujju: GIZ GTP.
- Stjepan HRANJEC, 1998: *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje.
- Muris IDRIZOVIĆ, 1984: *Otroška in mladinska književnost v Jugoslaviji I*. Maribor: Obzorja.
- Marjana KOBE, 1987: *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: MK.
- Janko KOS, 2001: *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS.
- – 1991: *Teze o slovenskem romanu*. Literatura 13. 47–50.
- Darja LAVRENČIĆ VRABEC, 2001: Bolečina odrašćanja: droge, seks ... *Otrok in knjiga* 52. 40–51.
- Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur*, 1977. Heinbach über Weinheim: Beltz.
- Georg LUKACS, 2000: *Teorija romana*. Ljubljana: Literatura.
- Slobodan Ž. MARKOVIĆ, 1975: *Zapiski o književnosti za otroke*. Ljubljana: MK.
- Gajo PELEŠ, 1999: *Tumačenje romana*. Zagreb: ArTresor naklada.
- Dušan PIRJEVEC, 1997: Problem slovenskega romana. *Literatura* 67–68. 63–75.
- Ulrich PLENZDORF, 1982: *Novo trpljenje mladega W*. Ljubljana: MK.
- Jože POGAČNIK, 1984: *Slovenačka dečja književnost*. Novi Sad: Detinjstvo.
- Igor SAKSIDA, 2001: *Mladinska književnost*. Ljubljana: DZS. 403–468.
- Milivoj SOLAR, 1995: *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Dubravka TEŽAK, 1991: *Hrvatska poratna dječja priča*. Zagreb: Školska knjiga.

- Tomo VIRK, 1997: Možnosti in nemožnosti Pirjevčeve teorije romana. *Primerjalna književnost* 2. 1–18.
- Franc ZADRAVEC, 1991: Zavest o romanu in njegova »prva oseba« v današnji slovenski literaturi. *Literatura* 13. 51–56.
- Alojzija ZUPAN SOSIČ, 2001: Poti k romanu: žanrski sinkretizem najnovejšega slovenskega romana. *Primerjalna književnost* 1. 71–81.